

درباره کتابخانه‌های مدارس به مناسبت هفته کتابخوانی

جهشی برای بهزیستی

جکی چایلد | ترجمه: صالح زمانی

کتابخانه مدرسه، کانون مدرسه و مکانی است که دانش‌آموزان می‌توانند از محدودیت‌های زمان، خانه، حیاط بازی و کلاس درس آزاد و رها باشند. کتابخانه محیطی امن برای آرامش دانش‌آموزان است که می‌توانند با دوستان‌شان ملاقات کنند، صحبت کنند، مطالعه کنند، خلاقیت به خرج دهند و سرگرم شوند. برای بسیاری از دانش‌آموزان، کتابخانه مدرسه همیشه پناهگاهی در برابر شلوغی حیاط بازی یا شرایط آب و هوایی نامساعد بوده است. این کتابخانه‌ها، مانند بسیاری از کتابخانه‌های عمومی، در حال تغییر هستند. کتابخانه دیگر مکانی «ساکت و بی‌سروصدا» برای انجام کارهای تحصیلی نیست بلکه با توجه به دسترسی گسترده دانش‌آموزان به اطلاعات و فناوری، کتابخانه باید فضایی باشد که در آن خلاقیت، نوآوری و همکاری محقق شود. این فضا هم استقبال‌کننده و آرامش‌بخش است و هم فضای یادگیری پویا و انعطاف‌پذیر را فراهم می‌کند. برای مثال ایجاد یک «فضای سازندگی» در کتابخانه مدرسه تجربه‌ای ارزشمند برای دانش‌آموزان مدرسه دخترانه مذهبی آیدن مقدس بوده است.

کتابخانه همان‌جایی است که می‌توان به رشد و تقویت بهزیستی دانش‌آموزان کمک کرد. با آرایه کلاس‌های منظم در کتابخانه و باز بودن آن در طول ساعات مدرسه، حتی قبل و بعد از آن، فضایی فوق‌العاده در اختیار دانش‌آموزان قرار می‌دهیم، جایی که کتابداران و دیگر متخصصان کتابخانه مدرسه آماده کمک به آنان هستند. کتابداران و معلمان کلاس برای دانش‌آموزان در زمینه‌های مختلف، از جمله سلامت ذهنی و جسمی، درس‌هایی با سرفصل‌هایی چون مقابله با قلدری، ایمنی در فضای مجازی، احترام به تنوع عقاید، اتخاذ انتخاب‌های مسوولانه و ساخته و پرداخته کردن روابط مثبت آماده می‌کنند.

تعریف بهزیستی کار ساده‌ای نیست، زیرا برای هر فرد می‌تواند متفاوت باشد، اما برخی ویژگی‌های خاص دارد. بهزیستی مفهومی عمیق‌تر از حس

شادي و خوشحالي در زندگي است. تحقيقات گسترده‌اي در كشورهاي مختلف و همين‌طور در استراليا انجام شده تا بهزيستي و معنای آن را در برنامه درسي مدارس بگنجانند. بهزيستي براي دانش‌آموزان به عنوان يك رويکرد مهم براي توسعه شايستگي‌هاي اجتماعي، عاطفي و تحصيلي آنها مطرح شده است و در جلوگيري از افسردگي نوجوانان، خودكشي، خودآزاري، رفتارهاي ضد اجتماعي (از جمله قلدري و خشونت) تاثير قابل‌توجهي دارد. بهزيستي تا جايي اهميت دارد كه نظريه «كودك كامل» و «تعليم و تربيت كلنگر» تمرکزشان را بر آن قرار داده‌اند به اين شكل كه به دانش‌آموزان كمك كنند تا به بهترين نسخه خود تبديل شوند، چيزي شبیه به مفهومي كه مازلو (۱۹۵۴) آن را به عنوان دستيابي به «خودشكوفايي» معرفي كرد. از طرفي چهار ويژگي اصلي كه ران ميلر براي تعليم و تربيت كلنگر معرفي کرده است يعني «يادگيري تجربی، روابط شخصي، زندگي دروني كودكان (احساسات) و آگاهي زيست‌محيطي» همگي در محيط كتابخانه قابل تحقق هستند.

تمرکز بر نظريه كودك كامل در بيانيه وزراي آموزش و پرورش استراليا از سال ۲۰۰۸ نیز منعكس شده است: «مدارس نقشي حياتي در ترويج رشد فكري، جسمي، اجتماعي، عاطفي، اخلاقي، معنوي و توسعه زيباييشناختي و بهزيستي جوانان استراليايي ايفا مي‌کنند و در تضمين رفاه اقتصادي و انسجام اجتماعي مداوم كشور موثر هستند» (MCEETYA 2008, p. 4). شواهد (نوبل و وايات ۲۰۰۸) نشان مي‌دهد كه دانش‌آموزاني كه از سطح بالايي از بهزيستي برخوردارند، به احتمال بيشتري به موفقيت‌هاي تحصيلي بالاتر از جمله به پايان رساندن سال دوازدهم تحصيل، داشتن سلامت رواني بهتر و يك سبك زندگي اجتماعي مسوولانه و قانونمند دست مي‌يابند.

فضاهای سازندگي (Makerspaces) در كتابخانه‌ها، چهار مهارت ضروري آينده را پوشش مي‌دهند: خلاقيت، ارتباطات، همياري و تفكر انتقادي. افزون بر اين، روزه‌روز بيشتر مشخص مي‌شود كه اين فضاهای سازندگي از بهزيستي دانش‌آموزان نیز پشيباني مي‌کنند و باعث تقويت سه ويژگي كليدي و حياتي يعني تاب‌آوري، توسعه روابط و عصيانگري مي‌شود. در اينجا، روحیه «عصيانگري» به دانش‌آموزان اجازه مي‌دهد كه از خلاقيت خود براي به چالش كشيدن هنجارهاي موجود استفاده كنند.

وقتي دانش‌آموزان در فعاليتها و فرصت‌هاي متعدد فراهم شده در كتابخانه يا فضاي سازندگي كتابخانه مشاركت مي‌کنند، آرامش مي‌يابند و لذت مي‌برند. اين فضا تهديدكننده نيست و دانش‌آموزان مي‌توانند خود را از خواسته‌ها و آرزوهاي‌شان سرشار سازند. اين فضا به

دانش‌آموزان بال و پر می‌دهد و اجازه می‌دهد تا کامل نبودن خود را فراموش کنند و به آن فکر نکنند؛ به طوری که شکست بخشی از سرگرمی آنها می‌شود و مانع از به تعویق انداختن کارها نمی‌شود. حل مسائل و چالش‌ها هنگام ساختن و کار و تلاش نیز به دانش‌آموزان اعتماد به نفس می‌دهد. آنها می‌توانند در مسیر ساختن، تجربیات‌شان را با یکدیگر به اشتراک بگذارند، همکاری و همیاری را بیاموزند و به یکدیگر کمک کنند. در واقع دادن هدف به دانش‌آموزان و اجازه دادن به آنها برای کاوشگری در علایق‌شان، نیاز درونی انسان را برآورده می‌کند. کتابخانه‌ها به دانش‌آموزان امکان می‌دهند تا این کنجکاو‌ها و خلاقیت‌های خود را بازیابند، موضوعی که سر کن رابینسون (۲۰۰۷) به شدت باور دارد باید دوباره به جایگاه خود بازگردد.

همین‌طور کتابخانه‌ها به عنوان مکانی برای گردهمایی، گفت‌وگو، تبادل ایده‌ها، مهارت‌ها و داستان‌ها از بهزیستی دانش‌آموزان حمایت می‌کنند. دانش‌آموزان می‌توانند در آنجا با لگو بازی کنند، به موسیقی گوش دهند یا آن را اجرا کنند و روابطی با هم‌کلاسی‌ها، معلمان و راهنماهای‌شان بسازند. کتابخانه فضایی است که حمایت عاطفی از طریق وقت‌گذرانی با دیگران، شنیدن و گفت‌وگوهای رسمی و غیررسمی را فراهم می‌کند و احساسات و درک مشترک از طریق کار روی پروژه‌ها و تکالیف مشترک با دوستان و هم‌سالان نیز تقویت می‌شود. در چنین مکانی رشد و توسعه شناختی از طریق آرایه چالش‌ها و فرصت‌های کشف و بازی، مانند باز و بسته کردن و به هم ریختن قطعات کامپیوتر، نام‌گذاری و شناسایی اجزای آن و عملکرد آنها تحریک می‌شود. یادگیری مهارت‌های جدید می‌تواند به افزایش اعتماد به نفس و حس موفقیت و یادگیری عمیق‌تر کمک کند. کتابخانه می‌تواند به توسعه فکری دانش‌آموزان از طریق ترویج مطالعه، پژوهش و مشارکت در پروژه‌های نوآورانه کمک کند که به واسطه تعامل و یادگیری مشترک و با انگیزه لذت و خودآگاهی انجام می‌شوند. پژوهشی در کانادا (جکسون ۲۰۱۵) گزارش داده است که دانش‌آموزان پس از شرکت در برنامه‌های مختلف کتابخانه از جمله گفت‌وگو و نوشیدن چای، قهوه و میان وعده رایگان، احساس استرس کمتری داشتند. همچنین سایر برنامه‌ها همچون یوگا، ذهن‌آگاهی و وقفه‌های کوتاه تفکر، سازوکارهای مثبت و سالمی برای کاهش استرس به دانش‌آموزان آرایه می‌دادند.

لوسی کلارک، سردبیر ارشد روزنامه گاردین در استرالیا و یکی از دانش‌آموختگان سابق مدرسه مذهبی آیدن مقدس، در کتاب خود با عنوان «شکست‌های زیبا» تجربه‌های شخصی دخترش را همراه با پژوهش‌هایی در

مورد نظام آموزشی به اشتراك مي‌گذارد. او به موضوعاتي همچون فشار آزمون‌هاي استاندارد، تاثيرات همسالان، خانواده و تنوع فرهنگي پرداخته و رقابت زياد در مدارس براي جوايز، نمرات و پذيرش در دانشگاه‌ها را مورد بررسي قرار مي‌دهد. آزمون‌هاي پُرريسك علاوه بر ايجاد اضطراب و استرس، مي‌توانند باعث تغيير از يادگيري حمايت‌گرايانه، مبتني بر همكاري و تحقيق، به سمت نگرش‌ها و روش‌هاي يادگيري رقابتي و فردگرايانه شوند و معلمان را به سمت آموزش سنتي‌تر سوق دهند. بنا بر اين، با توجه به فشارهاي موجود بر دانش‌آموزان و معلمان، كتابخانه مي‌تواند با فراهم كردن فضاي آرام و بدون استرس، نقش مهمي در بازپروري و نيروبخشي آنها داشته باشد.

بنا بر اين كتابخانه‌ها به خوبي در موقعيتي قرار دارند تا از بهزيستي دانش‌آموزان حمايت كنند؛ مكاني براي کاهش استرس، به ويژه در طول يا قبل از امتحانات و جايي براي استراحت يا انگيزه گرفتن براي يادگيري از طريق فعاليت‌هاي متنوعي كه در آنها ارايه ميشود. پژوهشگران در بریتانیا پس از مطالعه ۶۵۸ دانش‌آموز دريافتند كه دانش‌آموزان پس از شركت در فعاليت‌هاي هنري، روز بعد احساس شادي و آرامش بيشتري داشتند و انرژي بيشتري هم تجربه كردند (كانر، ۲۰۱۶). به گفته مارگارت هاج از سازمان هنرهاي داوطلبانه، «افزايش بهزيستي مردم از طريق مشاركت در هنر» مشهود بوده است. (دوولين، ۲۰۱۰) همچنين، رنگ‌آميزي به عنوان روشي موثر در کاهش اضطراب ميان دانشجويان اثبات شده است. (پاول، آلکورن و ليندسي، ۲۰۱۷)

داستان يكي از دانش‌آموزان ما، آنا، به خوبي نشان مي‌دهد كه چگونه مي‌توان در محيطي امن و استقبال‌كننده كه در آن آزادي براي كاوشگري، بازي و خلاقيت وجود دارد، بهزيستي دانش‌آموز را افزايش داد. آنا چند سالي است كه قبل از شروع مدرسه و در زمان ناهار به كتابخانه ما مي‌آيد. او دختري ورزشكار اما كم‌حرف است و در مهارت‌هاي سوادآموزي مشكل داشته و اعتمادبه‌نفس كمی در توانايي‌هايش داشت. آنا ابتدا به بازي با كيت GoldieBlox مي‌پرداخت و سازه‌هاي جالبي مي‌ساخت. او سپس به ساخت مدارها با بلوك‌هاي Snap Circuits روي آورد و شيفته كار كردن با موتورها شد. او با استفاده از اين موتورها همواره چيزهاي جديدي مثل آسياب بادي و اشكال پرنده با پروانه‌ها مي‌ساخت و به دنبال كتاب‌هاي مصور مي‌گشت تا ایده‌هاي بيشتري پيدا كند.

سال گذشته، آنا در مسابقه نمايشگاه سلطنتي كوئيزلند كه شامل طراحي يك اسباب‌بازي بود شركت كرد. او يك ربات به شكل خرچنگ طراحي

کرد که دارای یک موتور باتری‌دار بود و پاهای آن از مازیک‌های رنگی ساخته شده بود تا روی کاغذ نقاشی بکشد. آن‌ها محور موتور را به طور غیر تراز نصب کرده بود که این کار باعث میشد خرچنگ تکان بخورد و حرکت کند. او موفق شد جایزه اول را کسب کند! مادرش ابراز داشت که دخترش این موفقیت را در آرامش، فراغت و علاقه‌مندی در کتابخانه و در میان تجهیزات و کتاب‌های آن یافته است. در حقیقت موفقیت در یک جا به توفیق در جای دیگر میانجامد به صورتی که آن‌ها در توانایی حل مساله، اعتماد به همکاری و باور به خود رشد کرد.

□□□□□□ 1403 □□□□ 28 □□□□□□ □□□□□□ □□□□□□